

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На зламі XIX та XX століть вибрану меншість, яка керувала і правила, названо французьким словом еліта (від elite -краще, добірне, лат. eligo - вибираю). Політична влада поділяє людей на тих, хто керує і управляє, і тих, ким керують та управляють. Перших є небагато, других -переважаюча більшість. Відносини між ними лежать в основі всієї політичної історії. Вивчення перспектив розвитку українського суспільства та його перетворень, що відбуваються у верхньому шарі суспільства. Досвід дослідження історичних обставин демонструє, що соціальні перетворення зумовлені або діяльністю лише самої правлячої групи, – тоді це зветься «революцією зверху», або активністю однієї з елітарних фракцій, – і це вже ознаки «державного перевороту», або вдалим чи невдалим спробами організованої контреліти завоювати в той чи інший спосіб ключові політичні позиції. Можна стверджувати, що нова конфігурація владного простору залежить саме від трансформації політичної еліти – зміни складу та організації групи, що володіє реальними владними повноваженнями, динаміки її культурних та ідеологічних пріоритетів, змін у технологіях відбору та просування. Ці зміни в значній мірі впливають і визначають стан та функціонування соціальних інститутів, моральних та інтелектуальних новацій, змін та збуджень соціальної мобільності.

Метою є охарактеризувати сучасну політичну еліту України, всі її недоліки, та досягнення.

Завдання:

- ознайомити з першоджерелами світової та української політичної думки щодо вивчення політичної еліти;
- проаналізувати формування та розвиток основних теорій політичної еліти;
- виокремити основні тенденції розвитку політичної еліти та політичного лідерства України на різних етапах.
- з'ясувати роль і місце політичного лідерства в політичній системі, дослідити особливості її функціонування в сучасному політичному світі;

Виклад матеріалу. Політична еліта (франц. Elite - краще, відібране, вибране) - самостійна, вища, відносно привілейована група людей, наділена особливими психологічними, соціальними і політичними якостями, бере безпосередню участь у затвердженні і здійсненні рішень, пов'язаних з використанням державної влади або впливом на неї.

Правляча еліта складається з трьох взаємопов'язаних елементів:

1. Політична еліта, яка є частиною правлячої, виступає носієм владних функцій, її вплив на систему владних відносин визначається співвідношенням сил усередині самої еліти, співвідношенням політичних сил в державі, формою політичного устрою, наявністю й гостротою конфліктів. Політична еліта володіє непересічними психологічними, соціальними і політичними якостями, бере безпосередню участь у прийнятті та здійсненні рішень, пов'язаних з використанням державної влади або впливом на неї.

2. Бюрократична еліта охоплює представників управлінського апарату. Вони мають владні повноваження, впливають на виконання важливих державних функцій.

3. Комунікаційна та ідеологічна еліта - представники науки, культури, духовенства та засобів масової інформації.

Класичні концепції еліт В. Парето, Г. Москі та інших вчених, які заклали основи маквіалістичної школи, нині критикують за надмірне підкреслення психологічних факторів, за ігнорування демократичних і ліберальних цінностей, а перебільшення ролі лідерів, нехтування активності мас, недостатній рівень урахування свідомості суспільства і цинічне ставлення до боротьби за владу.

У сучасному суспільстві в еліту входять люди, які володіють не тільки грошима, а й високим інтелектом. Правила жорсткої конкуренції передбачають вступ або вихід з еліти залежно від успіху чи поразки кожного і незалежно від його соціального походження і багатства. В конкуренції зростає попит на людей, які мають перевагу над іншими в професіоналізмі, інтелекті, моральних чеснотах, соціальної активності. Соціальне походження і в сучасних умовах відіграє важливу роль в процесі формування еліти, оскільки забезпечує сприятливі стартові умови для придбання елітних рис, необхідних для отримання успіху в конкурентній боротьбі.

Аналізуючи поняття «еліта», необхідно зупинитися на понятті «квазіеліта» (квазі - префікс, що означає «нібито» «уявний»). Квазіеліту ще інакше називають псевдоеліта, антиеліти, охлократіческой еліта. Квазіеліта - це група людей, яка займає провідні позиції в політичній системі, але не відповідає сучасній моделі елітарних рис, не здатна виконувати належним чином свої функції. Такі еліти компенсують свою професійну неспроможність, інтелектуальну вбогість активною демагогічною діяльністю, вмільо використовуючи інстинкти і стереотипи натовпу в своїх корисливих цілях.

На основі певних елітарних рис у контексті конкретно-історичного суспільства і політичного режиму еліти поділяють на такі типи:

- відкриті і закриті,
- легітимні і нелегітимні,
- фрагментовані, нормативно та ідеологічно інтегровані.

До відкритого типу належать еліти, мають високу горизонтальну і вертикальну мобільність, тобто здатність поповнюватися за рахунок вихідців як з різних елітних груп, так і соціальних низів. Основними критеріями відбору для відкритої еліти особисті досягнення в бізнесі, політиці і адміністративної діяльності. Просування на вищій щабель елітної ієрархії тут забезпечується високими професійними і моральними якостями. Для еліт цього типу характерні такі риси, як відкритість, тактовність, критичність і раціоналізм.

У закритих елітах поповнення рядів відбувається повільно, доступ до них заформалізована і утруднений. У таких елітах при підборі кадрів акцент зміщується не стільки на професійні якості претендентів, скільки на його відданість системі чи вождю. Місце в елітарній ієрархії забезпечується тут в чому завдяки прихильності вищого керівництва, а не на підставі особистих якостей. Закриті еліти відзначаються догматизмом, магізмом, нездатністю йти на компроміси.

Якщо поділ еліт на відкриті і закриті, легітимні і нелегітимні розкриває спосіб їх формування, зв'язок з іншими соціальними групами, то поділ еліти на еліти фрагментовані, нормативно та ідеологічно інтегровані розкриває їх роль в

інтеграції суспільства. Еліти фрагментовані, володіючи низьким рівнем структурної інтеграції, невеликою здатністю до консенсусу з приводу вибору і збереження основних суспільних цінностей і норм, не забезпечують стабільності суспільства.

Нормативно інтегровані еліти відрізняються високим рівнем консенсусу в основних правилах політичної і громадської діяльності. Боротьба забезпечує високий рівень стабільності суспільства.

Ідеологічно інтегровані еліти також забезпечують стабільність суспільства, але завдяки нав'язаному більшості консенсусу щодо системних цінностей, а також жорсткому партійному і поліцейському контролю за їх дотриманням.

За ідеологічними цінностями еліти бувають демократичні, ліберальні, тоталітарні й авторитарні.

За видами політичної діяльності еліти поділяються на державну (адміністративну, депутатську), муніципальну, партійну і громадських організацій (груп тиску).

За місцем в елітарній ієрархії розрізняють:

- еліти вище (до вищої еліти належать особи, які обіймають високі посади в уряді, парламенті, основних партіях, впливових групах тиску і приймають стратегічні рішення).

- середні (це депутати, вищі адміністративні посадові особи регіональних і муніципальних органів, бізнесмени, діячі культури, які впливають на процес прийняття політичних рішень).

- нижче (до нижчої еліти входять адміністративний апарат державних органів, керівники регіональних відділень основних партій, а також керівники невливову партій).

Центральними питаннями державотворчого процесу в Україні, як відомо, є становлення нових політичних структур і нової системи економічних і соціальних відносин. Кінцева мета цих процесів - створити максимально сприятливі умови для самореалізації особистості кожного громадянина, забезпечити йому відповідний цивілізований рівень свободи, реалізацію особистісного потенціалу, прискорити формування демократичного, громадянського суспільства.

Політичну еліту утворюють політичні лідери - люди, які більше за інших підготовлені до такої діяльності, мають реальну владу, завдяки якій здійснюють легітимний вплив на певну частину або навіть на все суспільство. При цьому мільйони громадян добровільно, з надією та сподіваннями делегують політичним лідерам певну, а то і чималу частину своїх політико-владних повноважень і прав. Такими політичними лідерами є державні діячі, керівники політичних партій, об'єднань, громадських організацій, блоків.

В Україні, як ніде, були і є тисячі геніальних, видатних людей, які прославили нашу націю, народ, держава в самих різних сферах діяльності. Нібито не вистачає таких людей і зараз. Тоді чому ж десять років розбудови самостійної, демократичної, соборної держави, про яку мріяли покоління наших співвітчизників, стали для нас такими болючими, вкрай складними, а з багатьох питань викликали навіть загрози тупцювання на місці? Думок і тверджень з цього приводу існує чимало. Але головна проблема, на істориків думку, все ж полягає в особливостях формування української еліти взагалі.

Україна нині не має системної відповіді на кадровий виклик часу і це є однією з причин зростання соціально-політичного напруження в суспільстві. У країні відсутня система національного відбору талановитих кадрів для державного управління на різних рівнях. Натомість створено кланово-корпоративну ротацію. Варіантом виходу з такої ситуації може стати ширше залучення інтелектуальної еліти до управління країною та участі в політичних процесах. Вкрай важливо створити можливості самореалізації для талановитої молоді. Нинішня система управління в Україні потребує яскравої, енергійної, рішучої особистості управління, малопов'язаної зі старою ідеологією, вважає М.Пірен. В активі таких елітарних управлінців будуть сучасні вітчизняні потреби державотворення, справді спрямовані на користь українському суспільству. Сучасний управлінець повинен мати репутацію професіонала - розумного й порядного, здатного до боротьби за правду, готового до виправданого ризику, інновацій, людини, яка здатна швидко перекваліфікуватись, вивчати іноземні мови і світовий досвід управління. Там, де на історичну сцену виходить справжня еліта, починають діяти інші, відмінні від законів кількості, якісні характеристики. У новій політиці управління все визначатиме якість, професіоналізм, громадянська позиція щодо держави й народу. Суттєвими для формування ціннісних орієнтацій елітарного управління є риси характеру, притаманні сильній, творчій особистості, а також типологія характеру, на що слід звертати увагу в процесі праці. Усі серйозні політичні сили України на сьогодні являють собою великі політичні системи. Таким чином, у людини, яка починає свій шлях у політиці, виникає потреба адаптуватись до цієї політичної системи або бути відкинутою нею.

Висновок. Еліта відображає об'єктивну необхідність в організації спільної діяльності людей. Суспільний характер і поділ праці передбачають узгодженість індивідуальних трудових зусиль людей. Цю функцію щодо упорядкування діяльності людей та управління суспільними процесами і здійснюють лідери. Тому лідерство існує скрізь, де є групова, колективна діяльність. В Україні сучасна політична еліта лише частково відповідає змісту цього поняття. Вона неконсолідована, неоднорідна, є напівзакритою, її соціальною базою в основному є не середній клас, а спекулятивна та кримінальна буржуазія. Це еліта соціального статусу, але не найкраща верства суспільства. Розтлумачення поняття «еліта», розглянути різні підходи до теорії еліт. Показали, що масштабні перетворення суспільного життя, новий час і новітні завдання вимагають істотного оновлення політико-управлінської еліти, формування нової, відмінної від попередньої української національної еліти.

Література

1. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
2. Гурик М., Шумка М. «Каста луччих людей» у соціально-філософському вченні Дмитра Донцова / М. І. Гурик, М. Л. Шумка // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філософія». – Вип.8. – Острог, 2011. – С.36-46.
3. Гурик М. Концепція еліти В. Липинського: аналіз і перспективи / М. І. Гурик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Культурологія», Острог, 2010. – С.121-126.
4. Гурик М. І. Шумка М. Л. Трансформація специфічних ознак патерналізму в умовах децентралізації в Україні. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/29229>
5. http://npu.edu.ua/e-book/book/html/D/iplb_kspd_Shlahntun_Politologia/2040.html
6. Кобець Ю. В., Мадрига Т. Б. Політичні еліти та політичне лідерство 2014р.
7. [Електронний ресурс] <http://194.44.152.155/elib/local/919.pdf>
8. Полохало В. Правляча еліта та контроліта в сучасній Україні // Демократія в Україні. Минуле і майбутнє. - К., 2003
9. Скуратівський В. Історична ритміка українських еліт // Політична думка. - 2004. - № 3
10. Андрусів В. Українська еліта: звідки наш досвід / В. Андрусів. - Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/new/2009/11/06/104771.htm>